

Noot van de redactie

In het juli/augustus nummer van Bijen plaatsten we een artikel waarin een door Amerikaans vuilbroed (AVB) getroffen imker zich afvroeg of afgedankte hommelveolkjes een bron van AVB besmetting zouden kunnen zijn. We hebben gemeend het artikel op te moeten nemen omdat de problematiek vragenderwijs werd aangekaart en er geen enkele vorm van beschuldiging uit te lezen was. Het spijt ons dat een aantal hommelmekkers het artikel desondanks als een beschuldiging hebben ervaren.

Ik ben van mening dat iedere imker alert moet blijven op mogelijke bronnen van AVB-besmetting. En een imker die getroffen is door AVB is dat zeker en deze zal dan ook vragen stellen bij elke mogelijke besmettingsbron. Zo kan ik me ook niet meer voorstellen dat er nog imkers zijn die, na het slingeren, de honingslinger voor de stal zetten. Het is waar: binnen de kortse keren is de slinger weer schoon, geen gedoe met water en een doek. Maar deze handelswijze kan onder de huidige omstandigheden wel een bron van roverij en dus besmetting zijn. De vraag over de afgedankte hommelveolkjes leek ons dan ook terecht. Reacties op deze vraag konden niet uitblijven en uit de onderstaande reacties wordt duidelijk dat hommelveolkjes geen AVB-sporen bij zich hebben.

Marleen Boerjan

Afgedankte hommelveolkjes (1)

Reactie op het artikel 'Afgedankte hommelveolkjes mogelijk bron van besmetting' in Bijen 9(7/8): 209-210 (2000)

In het hierboven vermelde artikel werd door Peter Elshout een zware verdenking gelegd op afgedankte hommelveolkjes als bron van een besmetting van bijenvolken met Amerikaans vuilbroed (AVB). Zonder op dit moment een eventuele verdenking volledig weg te kunnen nemen (nader onderzoek zou het een en ander moeten ophelderen), wil ik in het navolgende stuk duidelijk maken dat in het betreffende artikel, met betrekking tot de kweek en het gebruik van hommels, een aantal aannames worden gedaan, c.q. als waarheid geponeerd, die niet stroken met de werkelijke gang van zaken. In dat licht zal ook de mogelijke betrokkenheid van afgedankte hommelveolkjes herbezien worden.

In het artikel wordt gesteld dat bij de opkweek van hommelveolkjes standaard jonge honingbijen toegevoegd worden. Dit kan juist zijn voor een aantal

hommelproducenten, maar beslist niet voor Koppert BV, toch de grootste onder de producenten. Verder worden linken gelegd met het voedsel van de hommelveolken. Het is juist dat de hommelveolken door bijen verzameld stuifmeel gevoerd krijgen. Maar dit stuifmeel, en eventueel daarin aanwezige sporen van AVB, wordt door de hommels geconsumeerd en is niet meer vrij aanwezig op het moment dat de kolonie bij de tuinder aankomt. Klinische symptomen van AVB zijn voorzover bekend tot op heden nog nooit waargenomen bij hommelveolken, zodat aangenomen mag worden dat er hoogstwaarschijnlijk geen nieuwe sporen in de hommelveolken gevormd worden. Het is niet juist dat het aan hommelveolken meegegeven vloeibare voedsel honing zou bevatten. Alle hommelproducenten maken gebruik van vloeistoffen die opgebouwd zijn uit water en diverse suikers uit de suikerindustrie.

Er wordt bovendien gesteld dat hommelveolken slechts vier weken actief zijn in een gewas. De normale levensduur van een hommelveolk in tomaat (verreweg het belangrijkste gewas) bedraagt 8 tot 12 weken. Na die periode is doorgaans de meegeleverde hoeveelheid suikerwater volledig verbruikt.

Het is bovendien niet zo dat alle tuinders afgedankte hommelveolken buiten op de afvalhoop deponeren. De meeste tuinders zullen dit vanuit hun eigen milieubesef al niet doen. Van Koppert uit worden daarnaast de nestkasten van uitgewerkte hommelveolkjes teruggehaald en centraal verwerkt.

Uit bovenstaande mag naar mijn mening afgeleid worden dat het zeer onwaarschijnlijk is dat afgedankte hommelveolkjes de oorzaak van een AVB besmetting zouden zijn. Zoals reeds in BIJEN 9(1): 3-5 (2000) te lezen viel, zijn er vele andere, meer waarschijnlijke, mogelijkheden die tot een AVB besmetting kunnen leiden. Nader onderzoek zou nodig zijn om de allerlaatste twijfel betreffende de betrokkenheid van hommelveolkjes (de vraag of AVB zich in hommels kan vermenigvuldigen) weg te nemen.

Dr. Adriaan van Doorn, Koppert BV, Berkel en Rodenrijs

Afgedankte hommelveolkjes (2)

Amerikaans vuilbroed (AVB) is een ramp voor de imker wiens volken getroffen worden. Hij raakte tot begin dit jaar al zijn volken en materialen in één keer kwijt. De imker in Maria Hoop is daarnaast ook nog zijn teeltmateriaal voor koninginnen kwijt. Uiteraard rijst dan de vraag waar de ziekte vandaan komt. Zeer waarschijnlijk heeft een (tijdelijk) aanwezige besmettingsbron in de omgeving voor de ellende

gezorgd. Maar als in dat geval afgedankte hommolvolkjes in beeld komen, zoals wordt verhaald in het juli/augustusnummer van BIJEN, lijkt het logisch eens een deskundige te raadplegen. Deskundigheid in deze is dicht bij huis: de Ambrosiushoeve. Daar heeft men veel ervaring met de kweek van hommels. Men heeft er de teelt van hommelveolken voor bestuivingsdoeleinden geperfectioneerd. Van AVB is daarbij nooit sprake geweest; ook niet elders in de wereld. Hommelveolken worden opgekweekt met behulp van invertsuiker en in het begin een paar honingbijen om de teelt op gang te brengen. Honing komt er niet aan te pas. Invertsuiker is vrij van sporen van de verwekker van AVB. Invertsuiker wordt door veel imkers gebruikt om hun volken in te winteren. Kortom: afgedankte hommelveolken zouden beroofd kunnen worden door honingbijen, maar de kans dat daarbij ook AVB wordt meegenomen is uit te sluiten. Het verdacht maken van hommelveolken als AVB-reservoirs is dan ook niet terecht. Het zou van zorgvuldigheid hebben betuigd, als de werkgroep GPB van de LLTB het 'verdachte' zakje vloeistof in de afgedankte hommelveolken eens had laten analyseren, o.a. op sporen van AVB en daarnaast eens een deskundige had geraadpleegd. Helaas is dat niet gebeurd. Ook de redactie van BIJEN raadpleegde geen deskundige en beperkte zich slechts tot het nalopen van de tekst op taalkundige foutjes. Jammer, want nu wordt de hommelteelt in diskrediet gebracht, terwijl in feite het weggooien van afgedankte hommelveolken op de stort aangepakt had moeten worden. Zo ga je namelijk niet met dieren om. Dat alles laat onverlet dat opsporen en vernietigen van besmettingsbronnen van AVB prioriteit verdient. Het zoeken naar de oorzaak van een besmetting is dan ook een heel zinnige zaak. Alleen op die manier kan de ziekte ingedamd worden. In dat verband is het onbegrijpelijk dat de RVV haar beleid voor 2000 in negatieve zin heeft bijgesteld. In geval van een uitbraak worden nu per stand alleen de zieke volken geruimd en niet de rest van de volken waarin gewoonlijk ook (en soms heel veel) sporen van AVB in de honing aanwezig zijn.

Henk van der Scheer, Goes

Sporen van *Paenibacillus Larvae* (AVB), een teleurstelling

De brochure van de Stichting Bedrijfsraad (BR) voor de Bijenhouderij in Nederland begint met de zin: 'Amerikaans vuilbroed (AVB) is een besmettelijke

ziekte onder de bijen, die op de grond van bepalingen in de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren (GWD) door de overheid wordt bestreden'. Als verstandige imker sta je natuurlijk achter de actie om door middel van een voederkransonderzoek de eventuele sporen van AVB vast te stellen. Als bestuurslid van een bijenhoudersgilde en trekker van een doppenproject ben je ook nog moreel mede verantwoordelijk voor een stukje gezondheidszorg van de bijen. Je hebt ook gelezen dat vorig jaar het monitoringsprogramma t.v.b. AVB een groot succes was. AVB is voor Nederland bijna helemaal in kaart gebracht. Door alles wat je over AVB lest lijkt het een kwestie van doorzetten om gezamenlijk de bijenhouderij in Nederland zo goed als mogelijk AVB-vrij te houden. Het lijkt zo vanzelfsprekend dat je haast medelijden krijgt met de imkers van landen om je heen, die kennelijk door gebrek aan visie nog steeds grote risico lopen om vroeg of laat getroffen te worden door AVB. Gelukkig ook dat de BR kosten nog moeite heeft gespaard om ons imkers zo voordelig mogelijk aan een onderzoek te helpen. De monstername-procedure staat uitvoerig beschreven. Geen vuiltje aan de lucht.

Woensdag 21 juni, het was of ik een klap in het gezicht kreeg. Onze 'Overdeken' (voorzitter van ons bijenhoudersgilde) kwam het slechte nieuws brengen. 'Ze hebben sporen van *Paenibacillus Larvae* in jouw voederkransmonster gevonden', meldde hij. Even was er ongeloof, ook al omdat de brochure beloofde dat er bij een positief resultaat telefonisch contact zou volgen. Waar komt zo'n besmetting nu plotseling vandaan? Vorig jaar had je nog niets en nu ben je positief. Onmiddellijk de twee mensen gebeld waar je volken van gekocht hebt. Voor hen was het natuurlijk ook niet leuk. Verder werden alle mensen gewaarschuwd die materiaal van je betrokken hebben. De volgende dag dat het Centraal Meldpunt Bijenziekten (Ambrosiushoeve) gebeld. Dat werd even slikken, geen acties, geen brononderzoek, geen vragenformulier en geen registratie. Afgesproken wer dat ik nog dezelfde dag een onderzoek zou uitvoeren om te kijken of er klinische verschijnselen in de volken te ontdekken waren. Later op de dag aan de Ambrosiushoeve gemeld dat de volken het uitstekend maakten, dat het broed er prima uitzag en dat de lucifertest negatief was. De reactie was o.a. een uitleg dat de RVV niets zal doen zolang er geen klinische verschijnselen werden waargenomen, maar dat vooralsnog niets aan de hand is, zolang je hygiënisch blijft werken. Sterker nog, de kans bestaat, dat men bij een volgend onderzoek geen sporen meer van AVB zal aantreffen. Hierna heb ik nog telefonische contact

gehad met de VBBN. Hier heb ik telefoonnummers doorgekregen van: de RVV, Jan Charpentier en Catherine Reker. Om een lang verhaal kort te maken, de RVV (dhr. Eghuizen) was het met me eens dat de gekozen methode te vergelijken was met het spreekwoord: 'als het kalf verdrongen is, dempt men de put'. Maar, zei hij haast verontschuldigend, 'het is een maatregel die wij overeen zijn gekomen met de imkerorganisaties. De telefonische gesprekken met Jan Charpentier (hij heeft mij overigens nog een keer teruggebeld, waarvoor dank) en Catherine Reker waren bemoedigend, maar bleven onbevredigend. Gaande weg maakte ik mij meer zorgen over de voorlichting van het hele gebeuren aan mijn Gildebroeders en hun reactie daarop dan voor een massale uitbraak van AVB in mijn bijenvolken.

Het is mij duidelijk geworden dat er met betrekking tot AVB veel door de organisaties is gedaan om een goede regeling tot stand te brengen. Men valt dus niets te verwijten. Maar wat nu als ziektebestrijdingsmaatregel wordt uitgedragen is echter mijns inziens werkelijkheid een groot schandaal en als het zo door blijft gaan zal het niet lang duren voordat de aanwezigheid van sporen van *Paenibacillus Larvae* algemeen goed zal worden voor imkerend Nederland. Natuurlijk is van misleiding geen sprake. Nergens werd immers beloofd dat een vervolgonderzoek zou plaatsvinden bij een positieve uitslag. Maar het blijft wel frappant dat alle huis-, tuin- en keuken-imkers die ik sindsdien gesproken heb, oorspronkelijk dezelfde gedachte en hetzelfde verwachtingspatroon hadden als ik. Kristel Meijer die in het Gilde de bijenziekten onder haar hoede heeft genomen, heeft ondertussen veel nuttig werk verricht. Via haar hoorde ik ook dat er één spore in mijn verzamelmonster is gevonden. Ook heeft zij via Internet vele wetenswaardigheden m.b.t. AVB en het bestrijden ervan opgespoord. In hoofdlijnen weet ik nu wel wat ik in de naaste toekomst zal moeten doen. De deelnemers van ons doppenproject heb ik aangeschreven. Gezamenlijk zullen wij de vervolgacties bespreken. Maar de teleurstelling en ongerustheid zal blijven. Ondertussen vind ik die buitenlandse collega-imkers niet meer zo meelijwekkend. Zouden ze bijvoorbeeld in Duitsland toch niet verder zijn met die AVB-bestrijding? 'Het gaat slecht met de bijenhouderij in Nederland', dat is een kreet die de afgelopen maanden in diverse dagbladen heeft gestaan, n.a.v. de terugloop in het imkersbestand. 'Het zal nog slechter met de bijenhouderij gaan, als de imkers niet in staat blijken, het aantal sporen van AVB door brononderzoek te minimaliseren', had volgens mij een

vervolgregel kunnen zijn. Hopelijk komt er een echte AVB-bestrijdingsmaatregel voordat het echt te laat is.
Bert Brakkee, Made

Collegialiteit ver te zoeken

Vijf mei, bevrijdingsdag, was een prachtig zonnige dag, dus besloten mijn vrouw en ik de feestdrukte te mijden en gezellig de fiets te pakken. Daarbij niet rekening houdend met de mogelijkheid van zwermen: ik ben nog maar een beginnend imker. Nou wonen wij in een lommerrijke buurt in Soest, waar vooral voor bijen veel te halen valt. Dus, op het antwoordapparaat de stem van mijn achterbuurvrouw (ondanks mijn geruststelling dat vooral bijenzwermen vanwege een goed gevulde mag, niet steeklustig zijn). Ze klonk toch huiverig voor zo'n wolk bijen, wat ook weer niet verwonderlijk is.

'Co, er hangt een halve meter bijen in de boom, kun je gelijk even komen kijken?'. Maar helaas, wij waren fietsen! In arremoede heeft mijn buurvrouw toen de gemeente gebeld. Daar had men op deze dag de oplossing niet voor handen, doch zij werd vriendelijk doorverwezen naar een imker in Blaricum. Deze 'imker' stelde zich 'gedienstig' voor en zou na vieren haar wel verlossen van de bijenzwerm. Het kostte haar wel honderd gulden, maar ... door haar buurman (ik dus) aansprakelijk te stellen, kon ze die kosten op de buurman verhalen.

Daar de zwerm op een zeer zonnige plek in de boom hing, is hij na enige tijd weer vertrokken om bij mij in een schaduwrijke boom te gaan hangen, alwaar ik hem aan het eind van de middag keurig kon scheppen. Jammer voor de 'imker' uit Blaricum, geen zwerm van een halve meter bijen en geen honderd gulden!

Co van den Hoek, Soest

Museum Kalmthout

In het artikel 'Bijenteeltmuseum Kalmthout' van dhr. Jan J. Speelziek in BIJEN 9(6): 180 (2000) staan de openingstijden niet volledig vermeld.

In de maanden november tot en met maart is het museum op zaterdag en zondag geopend van 14.00-17.00 uur. Gesloten op Kerst- en Nieuwjaarsdag. Groepen op afspraak.

Bijenteeltmuseum Kalmthout, Putsesteenweg 131, B-2920 Kalmthout, 00-32-3-6666101.